

macedón nyelven tartanak istentiszteletet), mert „nem tudta egyedül hordani az ikon erejének terhét, Isten erejére volt szüksége”.

„[Szkopjében] az egyik előadó figyelmeztetett, nehogy eszembe jusson bemenni valami albán kávézóba, még a végén beletesznek valamit a kávémba vagy a kólámba.” „Az albánok között is vannak jó emberek – válaszoltam neki.” „Igen, vannak – mondta –, én minden nap itt dolgozom velük, de te azért csak vigyázz magadra, nem ismered őket.”

3. A könyvek fordítói, Koszta Gabriella és Czinege-Panzova Annamária kiváló munkát végeztek. Örvendetes, hogy minden gond és baj közepette a magyar könyvkiadás tud gondoskodni jó fordítókról.

Pálinkás János

SZÓTÁRALAP

BALÁZS IMRE JÓZSEF: *ERDÉLYI MAGYAR IRODALOM-OLVASATOK. TANULMÁNYOK, ESSZÉK, KRITIKÁK.* KOLOZSVÁR, EGYETEMI MŰHELY KIADÓ – BOLYAI TÁRSASÁG, 2015.

Viccel indul a kötet: mi az, aminek tíz lába van, három szeme és zöld-rózsaszín csíkos. Nem tudom, feleli a kérdezett, mire a kérdező: én sem, de a helyedben levném a vállamról. Mutatis mutandis az erdélyi irodalom létezik, miközben pontosan nemigen tudjuk definiálni. Ahány erdélyi író, annyi definíciója (olvasata) létezhet az erdélyi irodalomnak is. És hogy ki számít erdélyi írónak? Erre a kérdésre sincs pontos felelet, de itt most kilencven év nagyon sok szerzőjéről, illetve művéről olvashatunk (kár, hogy hiányzik a névmutató!), a legfontosabbak, akiket a kötet tartalomjegyzéke is kiemel: Kuncz Aladár, Markovits Rodion, Lám Béla, Karácsony Benő, Bajor Andor, Kányádi Sándor, Páskándi Géza, Szilágyi Domokos, Szilágyi István, Markó Béla, Szőcs Géza, Géczy A. János, Balla Zsófia, Molnár Gusztáv, Bogdán László, Láng Zsolt, Muszka Sándor, de rajtuk kívül a jelenségeket, stílárís, poétikai korszakokat átfogó tanulmányokban, a tran-

szilvanizmus, az avantgárd, a posztmodern, a transzközép képviselőiben mások is megjelennek.

A kötet egyrészt ragaszkodik a hagyományos fogalmakhoz, amilyen valóság és fikció, reflexió és mimézis, hagyomány és mondanivaló, vagy akár amilyen a transzilvanizmus, vagy az avantgárd, a modernizmus, vagy mint az irodalomtudomány, a pszichológia, a történelem, másrészt nem ragad le a fogalom egyetlen jelentésénél sem. Egyik kategória sem merev, a kötet nem tekinti átléphetetlennek a határokat. Sem műfajilag, sem eszmeileg. Plasztikus fogalomhasználat és erudíció társul a hol tanulmány-szemlélethez, hol kritikai közelítéshez, de a kötet alaphangulatát, tulajdonképpen eszmei alapját az esszéiben felvillantott gondolatok szolgáltatják.

A kötet kiindulópontja egy új olvasat-javaslat, amely az eddigiekhez képest váltást jelez. A kötet bevezető írása nem freudizmus, hanem jungizmus olvasatot javasol. Freud az álmokat múltbeli traumák létével magyarázza, „Jung sokkal nagyobb hangsúlyt fektet az álomértelmezés finális összetevőjére”. Freudnál a múlt szüli az álmot (értsd most a műalkotást), Jung a funkció felől közelítve, az álmot (a műalkotást) problémamegoldó energiaként kezeli. Ennek az energiának a különböző életszakaszokban más és más a természete, így ennek függvényében a kötet tíz életszakaszt különít el, és ezeket a korszakokat figyelembe véve vázol fel egy lehetséges irodalomtörténetet. A tíz életszakasz nagyjából tízéves időszakokat jelent, bár a negyvenes évek politikai változásai két szakaszt különítenek el. De ami igazán érdekes, hogy ezekben az életszakaszokban, kettő kivételével nem a kisebbségi szempont/önmeghatározás dominál, és hogy valamennyiben különböző társadalmi probléma tűnik fontosnak az irodalom számára.

A „jungizmus” vagyis nem trauma-központú olvasat azt is lehetővé teszi, hogy ne kisebbségi irodalomként tekintsünk az erdélyi magyar irodalomra. Mert ha úgy tekintünk rá, magunkra húzunk egy szűkös szempontrendszert, amelybe eleve nem illeszkedhet be a legjava. Ennek a merev kirekesztésnek eklatáns példaként említi a kötet a Kulcsár Szabó Ernő-féle magyar irodalomtörténetet, amely kisebbségi szempontok szerint kategorizálja az anyaországon kívüli magyar irodalmat, miközben előzőleg elutasítja a kisebbségi ethosz értékmeghatározó súlyát, vagyis amit az anyaországi irodalomban egyetemesnek tart, ugyanazt regionalitásnak nevezi a határon túliaknál, ezért gyanúsán tekint rá, sőt, elkerüli, amivel egyébként akaratlanul is regionalizálja az anyaországi irodalmat.

De végül is miféle új kánont teremthet egy jungizmus olvasat? Milyen új művek tűnnek fel a BIJ-féle irodalomtörténetben?

Először is, nem történet, hanem szótár, ez ennek az olvasatnak a javaslat. A szótár felsorolja a szavak összes jelentését, és rámutat, hogy különféle beszédhelyzetekben a szavak jelentése is módosul. Mást jelentett Kuncz Aladár vagy Tamási Áron műve megszületésekor, és mást jelent ma. Géczi A. János vagy Muszka Sándor jelenléte ebben a kötetben mindenképpen egy másféle olvasat meglétéről tanúskodik, ugyanakkor talán ennél is jelentősebb újdonság az esszé műfajának kitüntetett értékelése: „A jól megírt esszé a legdemokratikusabb szellemi forma (...). Az olvasó (...) nem csupán más nemzetek kultúrájával szemben idegen, hanem saját kultúrájának korábbi korszakaival szemben is. Vagy akár a kortársak alternatív kultúrájával szemben. Ezekbe a kultúrákba kitűnő bevezetést nyújt az esszé – hiszen az esszényelv a megértés, az érvelés nyelve.”